

Var vår släkt berättigad till sitt forna
nummer vid återintroduktionen på Svenska

Riddarhuset år 1912 ?

(Föredrag hållet på släktemötet II.12.1954)
av Otto Schulman.

Då en adlig ätt upptages på ett riddarhus erhåller den ett nummer. Numret spelar ju numera föga roll, men fördom var det annorlunda. Ju lägre nummer, desto förnämre. Nummerföljden bestämde rangordningen t.ex. i en procession, vid uppvaktningar, kröningshögtidligheter, kungliga begravningar och dylikt, där rangordning kunde ifrågakomma, och man var ofta småaktigt känslig härvidlag.

På Riddarhuset i Sverige innehar Schulmanska släkten No.176, i Estland No.50, i Livland No.51, på Ösel No.82 och på Finlands Riddarhus No.13.

Kutymen inom genealogin är den, att efterkommande i rätt nedstigande led införes på samma nummer, men söker en annan gren av samma släkt inträde på riddarhuset eller adlas en ny gren av samma släkt, tilldelas den ett nytt nummer. Man kan fråga sig hur det kom sig att Schulmanska ätten, då den återinfördes på Svenska Riddarhuset år 1912 upptogs på ättens gamla nummer, fastän den svenska grenen av släkten då redan utdött.

Det har väckt förvåning, ja rent av kritik att så skett. Bl.a. ingick i Svenska Dagbladet av den 30.1.1947 en av signatur K.L-m undertecknad artikel vars slut här må citeras. Artikelnhette: "I fädrens rättigheter".

..... Slutligen bör ett såreget fall här nämnas. Godsägaren Håkan von Schulman på Norrby, Gotland, tillhör en över hela Balticum spridd och talrik släkt, av vilken en gren 1634 undfick svenskt adelskap men denna utdog redan 1717. Vid 1737 års riksdag kom emellertid av misstag en medlem av en helt annan gren att få säte på riddarhuset och sålunda räknas som svensk adelsman, ett misstag som sedan aldrig rättades till. Saken spelade dock föga roll, enär i fortsättningen ingen medlem av ätten begagnade sitt politiska privilegium och denna efter 1809 kvarstannade i Finland. Men när 1912 den då hitflyttade godsägaren Håkan von Schulman begärde tillstånd att inträda i sina förfäders i detta fall obefintliga rättigheter, borde riddarhusdirektionen ha observerat och rättat det gamla misstaget, men så skedde icke och tillståndet gavs.

Nu är det emellertid så, att saken ej alls är så enkel och så tydligt negativ för vår släkts vidkommande som artikelförfattaren här vill framhålla. Jag har försökt lägga mig in i frågan och är fastövertygad om, att då Håkan v. Schulman, efter att år 1907 blivit svensk medborgare, år 1912 ansökte om introduktion på Svenska Riddarhuset för sig och sina efterkommande, det icke gick Riddarhusdirektionen observerat förbi, utan har Riddarhusdirektionen efter moget övervägande kunnat förorda denna anhållan, vilken Kongl. Majestät sedan beviljade den 6 juli 1912. (En avskrift av beviljnings urkunden finnes i familjearkivet, originalet har jag sett i Riddarhusarkivet i Stockholm.) Han blev upptagen på släktens gamla nummer, No. 176, fastän den svenska grenen, alldeles riktigt, hade utslocknat på svärdsidan år 1717 med ryttmästar Otto Henrik Schulmans son, fänriken Lennart Otto Schulman, som vid 16 års ålder drunknade i Motala ström.

Det är sant, att speciellt då ättartavlorna ofta voro felvisande, misstag kunnat ske, men 1912 fanns det dock redan autentiska släktutredningar och nämnden som avgör en sådan anhållan består av genealogiska experter. För att utröna frågan måste vi gå långt tillbaka i tiden.

Svenska Riddarhuset instiftades, som känt, av Gustaf II Adolf år 1625. Före detta hade det dock funnits adel såväl i Sverige som i Finland, men det fanns inget riddarhus för inregistrering och kontroll av de adliga ätterna. Under medeltiden hade frälset här i Norden varit av personlig natur, grundande sig på fullgjord rusttjänst. Kunde den ej presteras, sjönk vederbörande ned i bondeståndet. Johan III gjorde frälset ärftligt och stadgade, att börd eller adelsbrev skulle vara grunden för detsamma.

Med Gustaf II Adolf upplevde ju riket sin storhetstid. Sverige genomgick då en väldig utveckling och expendering, vilket medförde en större efterfrågan, ett större behov av officerare och ämbetsmän, än vad som hastigt kunde fyllas med landets egna resurser. Utländska adelsmän började i stor utsträckning strömma till Sverige, där dem väntade ära och goda möjligheter till avancemang. Frågan om utländska adelssläkters naturalisation till svenska medborgare och introduktion på Svenska Riddarhuset börjar därefter bli aktuell.

Vi känna väl till de omständigheter vilka föranledde den svenska grenens av vår ätt stamfader, Otto Schulman, senare överste i svenska armén i 30-åriga kriget, att överflytta till Sverige. Han sändes som gosse bort från sitt hem på Ösel, emedan fadern, Heinrich Scholman, var starkt engagerad i den dåtida politiken på Ösel, som strävade till att lösrycka ön från Danmark och få den under svenskt välde. Fadern blev också sedermera häktad av danskarna och av politiska skäl halshuggen i Köpenhamn 1613, Det var ej

så omotiverat att bortsända sonen i tid till Sverige.

År 1625 ägde också introduktion av de första utländska adelssläkterna rum i större skala i Sverige. Då introducerades emellertid - så som termen lydde, - "släkten", och endast i undantagsfall en person av släkten, ett förfaringssätt som man senare frångick. Här har vi redan det första fröet till missförstånd och tolkningssvårigheter.

Riddarhusordningen av år 1626 innehåller också den bestämmelsen, att "främmande av adel som kommo in i riket skulle av konungen först naturaliseras till svenska medborgare för att därefter upptagas bland det svenska frälset." Men däremot räknades deras barn med svensk adlig hustru såsom infödda svenska adelsmän, - de hade, som det sades bördsrätt till introduktion och kunde alltså introduceras utan andra formaliteter, än att styrka sin adliga härkomst. Ordet "främmande" innefattade, utom från utlandet, också adeln från Estland och Livland samt Ösel, Pommern och Bremen, från alla dessa senare förvärvade svenska provinser. Däremot betraktades adeln i Finland och Ingermanland såsom icke "främmande", utan som jämnställd med den svenska. Denna bestämmelse försätter de i Finland och Ingermanland bosatta medlemmarna av vår släkt i en annan kategori än medlemmarna i Estland, Livland och på Ösel.

Emellertid ansågs snart tillströmningen av utlänningar inom adeln bliva för stark, varför redan förmyndarregeringen på drottning Christinas tid började begränsa den utländska adelns introduktion. Men man introducerade dock sådana adelsmän, för vilka den avlidne konungen, Gustaf II Adolf själv "tillsagt" introduktion; d.v.s. "naturaliserat". Av sådana nämnes uttryckligen år 1634 två tyskfödda överstar, överstarna Sperling och Rotkirch, samt överste-

löjtnanten Otto Schulman från Ösel. Det nämnes ännu, att Gustaf Adolfs tillsägelse daterade sig från 1630. Schulman infördes då på No. 176.

I den mycket komplicerade frågan om adelsläkters upptagande på Svenska Riddarhuset, varvid under årens lopp olika förfaringssätt kommit till användning, vill jag här endast nämna sådana förordningar och årtal som kunde ha inverkan på vår släkt.

Man kan lätt förstå, att det senare förorsakade ganska stor förvirring att man adlade och introducerade ej endast en person och hans direkta avkomlingar, utan hela släkten, eftersom denna fråga tid efter annan upptages till behandling å riddarhuset eller på riksdagarna. Fastän år 1627 redan infördes olika nummer för olika släktgrenar av samma släkt förekommer fortfarande att hela släkten upptages. År 1660 t.ex. dryftas frågan ingående. Då utkom, - under Karl XI:s minderårighet, - en förordning, som för att begränsa adelsmäns för starka tillströmning, uttryckligen bestämmer, att "den som bliver naturaliserad icke må draga den rätten på hela sin släkt, utan på sin person och hans avkomst allena". Här efter tycker man att icke andra medlemmar av en ätt borde kunna åberopa sig på den introducerade medlemmens rätt, än hans direkta efterkommande. Man ser att det ej ens ännu därefter blir ordning i introduktionstillämpningen, eftersom termen - att någon söker introduktion på släktens vägnar förekommer så sent som 1692, då personliga avgifter börja införas så som villkor för introduktion. Därefter kan det inte råda ovisshet om vem som introducerats. Ännu på riksdagen 1765-66 upptages frågan till behandling och då fastslås gränsåret till 1650.

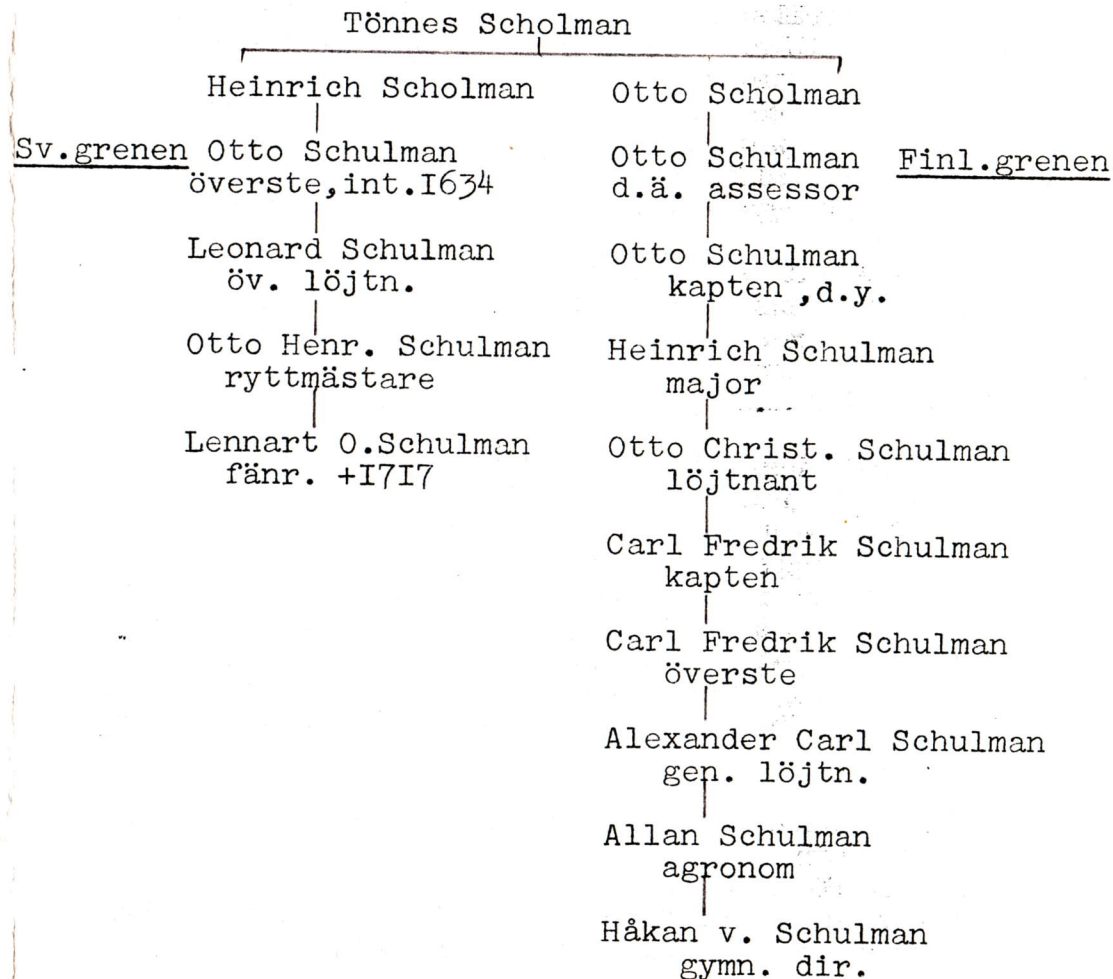
Vid frihetstidens ingång begränsar ständerna konungens rätt att adla, t.ex. vid 1723 års riksdag medgavs konungen rätt att adla endast 10 personer per riksdag, vid 1726-27 års riksdag samma antal. Naturalisation av tidigare adlade adelssläkter inräknades icke i detta antal, ej minst av den anledningen att det skulle innebära en orättvisa mot de baltiska adelsmän som tjänat svenska kronan och efter deras hemlands övergång under tsarväldet önskade flytta över till Sverige. Vid olika tider brukades alltså olika förfaringssätt. Detta resulterade slutligen i att teoretiskt borde först utfärdas formligen ett naturalisationbrev = "sköldebrev" och därefter introduktionsbrev. Detta förfaringssätt förekommer dock långtifrån alltid. Det verkar onekligen litet förnärmande för en gammal adelssläkt om det måste utfärdas ett adelsbrev. Vanligen gick det så till, att konungen tillsade om introduktion och riddarhuset hade att utfärda den eller giva "restitution på den adliga bördens", m.a.o. konstatera den, godkänna den. Någon gång kunde en adelsman ej ens behöva bestyrka sitt adelskap..

Vad vill nu författaren till nyssberörda artikel beskylla vår släkt för, då han talar om våra förfäders obefintliga rättigheter? Menar han att Håkan v. Schulman ej borde tillåtit introduktion för sig och sina efterkommande? Snarare menar han att Håkan v. Schulman ej borde ha upptagits på det gamla numret, No.176.

När det gäller för oss att försöka lösa frågan om Håkan v. Schulmans av den finska grenen inträde i sina förfäders rättigheter på Svenska Riddarhuset behöva vi knappast lösa den svårlösta frågan hur långt introduktion av hela släkten vid en medlems upptagande kan anses gälla. Den finska grenen av släk-

ten utgår från en kusin till den år 1634 introducerade medlemmen, dåvarande överstelöjtnanten Otto Schulman.

Snarare är det som infödda medlemmar av det finska frälset, likställt med det svenska som de intaga säte och stämma på riksdagarna. Med bördsrätt alltså.

I § 9 i Riddarhusordningen säges om svensk adelsman, att "vilken adelsman, som är födder av svensk eller finsk fader och moder eller av svensk och finsk fader, fast modern är främmande, han är svensk adelsman och hade följaktligen utan vidare tillträde till Riddarhuset, om han tillhörde introducerad ätt, men "kommer någon främmande av adel hit in i riket och gifter sig frälst inrikes, han må väl njuta frälse å sina gods men intet säte eller stämma ibland ridderskapet, med mindre och förrän han naturaliseras av oss eller våra efterkommande och sedan bliver immatrikulerad bland ridderskapet..... men barnen hans behöva icke att naturaliseras, utan äre av födelserätten och efter gammal sedvana svenske av adel".

Det ser ut som artikelförfattaren skulle göra det misstaget, att han tager Håkan v. Schulman som medlem av den baltiska släktgrenen - (tillhör en över hela Balticum spridd och talrik släkt....")

Vidare känner han synbarligen ej till det faktum, att just Håkan v. Schulmans förfäder, - förrästen hela den finska grenens stamfäder, i rätt uppstigande led, i flere generationer suttit på riksdagarna. Han påstår, att endast en medlem år 1737 av misstag bevisade riksdagen och säger vidare, att "saken spelade dock föga roll, enär i fortsättningen ingen medlem av ätten begagnade sitt politiska privilegium"

Var han fått detta årtal 1737 och vem han åsyftar är mig ej bekant. Faktum är emellertid, att medlemmar av vår släkt och även av den finska grenen vid flere tillfällen bevisat riksdagarna och detta även efter 1737.

Följande fall äro mig bekanta. Först och främst år 1634 är överstelöjtnanten, sedermera översten Otto Schulman själv närvarande vid den riksdag,

där han introduceras. Han deltagar sedermera åren 1647 och 1650. År 1660 förekommer förutom överste Otto Schulmans son, överstlöjtnanten Adam Schulman av den svenska grenen även överstens kusin, assessorn i Wierland Otto Schulman d.ä. på riksdagen. Denna ägde sedan 1649 gods i Finland: Järvenkylä i Wederlax och Onkamaa i Weckelax socken. Om han ej kan betraktas som tillhörande det finska frälset så böra senare, här födda efterkommande till honom kunna göra det. Hans son, kapten Otto Schulman d.y. ärver ägendomarna och är här bosatt. Dennes barn äro begravna i Wederlax kyrka och hans syskon voro bosatta i Finland. Även han deltog i riksdagen 1697. Men ännu förekommer andra i Finland bosatta medlemmar på riksdagarna, så t.ex. 1726-27 fänrik Carl Schulman, 1737 den i Sv. Dagbladet omnämnda, för mig obekanta medlemmen, 1738 löjtnant Otto Christoffer Schulman (farfars-farfars-far till Håkan v. Schulman) 1740 och 1746 vet vi att Schulman deltaga i riksdagarna.

Med den bristfälliga kännedom om släktföljd i forna tider som förekom, kunde det naturligtvis hända, att personer trodde sig härstamma från en introducerad gren. Så t.ex. deltog på 1713-14 års riksdag kapten Johan Gustaf Schulman av den baltiska grenen som ännu i Anreps Ättartavlor av år 1858 är upptagen i den svenska grenen. Men detta är en annan sak som ej bör blandas med den här ventilerade huvudfrågan. Hade ett sådant misstag upptäckts av Riddarhusdirektionen, att en ståndsmedlem i anledning av oriktig ätteföljd deltagit i riksdagen, så är det troligt, att honom givits ett eget nummer. Så har förfarits i andra liknande fall. Man resonerade n. som så, att då de redan suttit i riksdagen kanske i generationer, så vore det obilligt att hädanefter vägra dem rätt därtill.

Varför ha de ej låtit introdusera sig? Folke Wernstedt (Riddarhusgenealog i Sverige) skriver i sitt arbete: "Om främmande adels Naturalisation och Introduktion på Svenska Riddar-

huset under storhetstiden": "En i Sverige och Finland bosatt främmande adelsman kunde följaktligen, om han uppfyllde i övrigt stadgade kompetensvillkor, så som gott anseende och en viss ställning i samhället, knappast förvägras naturalisation och introduktion".

Att de ej låtit immatrikulera sig synes mig kunna förklaras så, att de efter andra generationen här i landet, eller åtminstone här födda medlemmar räknat sig som inhemska adelsmän och kunde åberopa sig på § 9 i Riddarhus-Ordningen "men barnen hans behöva icke att naturaliseras, utan äre av födelserätten och efter gammal sedvana svenska av adel".

Det faktum, att medlemmar av här berörda gren deltog just i den riksdag 1660 där frågan om generell introduktion dryftades, samt att de ännu efter detta årtal fortsätta att intaga säte och stämma för sin ätt berättigar oss att tro, att de icke kunde vara ovetande om denna fråga.

Det har förekommit fall, där efter det en introducerad gren utdött en medlem av en introducerad gren tagit plats på ättens ledigblivna nummer. Det är dock missvisande, ja orätt att om vår släkt säga så som Riddarhusgealogen i Sverige, major Folke Wernstedt skriver i sitt nyss nämnda arbete: "Otto Schulmans ättegren utdog 1717, varefter ättens plats på Riddarhuset intogs av descendenter till hans ej naturaliserade kusin, assessorn i Wierland Otto Schulman". Vi veta att medlemmar av den finska grenen sutto samtidigt med den svenska grenens medlemmar på riksdagarna långt innan den svenska grenen utdog, t. ex. 1660, 1697 och 1713. Det är descendenter till dem som fortsätta att delta i riksdagarna även efter det den svenska grenen utslöcknade 1717.

Man måste överhuvudtaget i historien och även inom genealogin varna för misstaget att bedöma företeelser efter senare tiders mottstock, företeelser som skett under tidigare tidsskeden och kanske under helt andra förutsättningar. Det är senare omöjligt att veta hur man resonerade för några hundra år sedan. Till exempel vi nu några medlemmar som i generationer bott här i Finland tillhöra det vi kalla den Livländska grenen. Detta var frågan om en tid då Finland ej hade eget riddarhus. Själva ha dessa säkert betraktat sig som medlemmar av det finska frälset och som sådana deltagit i riksdagarna i Stockholm.

I så det alltså gällde för Riddarhusdirektionen att år 1912 taga ställning till frågan om vår släkt, så fanns det redan autentiska ättartavlor som tydligt visa släktföljden. I Kongl. Majestäts resolution åberopas just § 9. i Riddarhusordningen, alltså bördsrätt. Därför vågar jag tro, att de experter som hade att taga ställning till saken väl känt till tidigare medlemmars av vår ätt deltagande i riksdagarna. Då de nu ansågo sig kunna förorda Håkan Stjerncreutz v. Schulmans introduktion på Svenska Riddarhuset och dessutom på släktens gamla nummer, No. 176, måste de i stöd av här anförda fakta ha avgjort frågan.